

כולנו יחידי סגולה

Category: בהעלותך, במדבר

יכוח שניטש לאורך הדורות [?] האם לשמר את התורה בקרב יחידי סגולה, או לפתוח את השורות לכל העם [?] הוכרע בדורות האחרונים לטובת הרבים.

מדוע הושמטו הכהנים?

יש ספר באנגלית ושמו "בתו של רש"י [?] יוכבד". הספר אינו מתיימר להביא סיפור אמיתי אותנטי, אבל משוקעים בו גם אנקדוטות אמיתיות. על חיי רש"י אנו יודעים מעט מאד. אחד הדברים הנכונים הכתובים בספר הזה הוא, כפי שאנחנו יודעים ממקורות אחרים, שרש"י לימד את בנותיו תורה והן סייעו לו לכתוב 'תשובות' בשנות זקנה ושיבה.

העובדה שרש"י לימד את בנותיו תורה היה חידוש עצום בזמנו, לא רק בעולם היהודי, אלא בכלל בעולם הכללי באותה תקופה. נשים מכל החוגים לא למדו, לא היו בתי ספר לנשים והמושג הזה היה מופרך לחלוטין. אדרבה, הגישה הרווחת הייתה שנשים לא צריכות ללמוד והגברים החזיקו את הלימוד לעצמם בלבד. ובין הגברים גופא רק קבוצה קטנה עסקו בלימוד, ורוב העולם היה חסר השכלה לגמרי.

הוויכוח הזה [?] האם העיסוק בלימוד הוא נחלת הכלל וכולם צריכים ללמוד תורה או רק יחידי סגולה [?] היה בעולם היהודי מאז ומעולם.

בחודשי הקיץ הללו אנו לומדים בכל שבת פרקי אבות. המשנה הראשונה במסכת מתארת את שושלת המסורה ממשה רבינו ועד לאנשי כנסת הגדולה, המשנה אומרת "משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוהו לאנשי כנסת הגדולה".

אולם חסר כאן עוד סוג של אנשים שדווקא הם היו אלו שהתורה נתנה להם אחריות מלאה ללימוד התורה ומסירת התורה לציבור והם הכהנים. מפורש בספר דברים "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי" (לא, ט). הם אלו שנבחרו להורות את התורה ולכן שחררו אותם מכל עול אחר על מנת שיתמסרו לזה. ולכן הם גם לא קבלו חלק ונחלה בארץ כדי שיתמקדו רק בתפקידם זה. בכל תקופת המקרא אנו מוצאים את הכהנים כנושאים באחריות להעברת התורה וכמו שכתוב בחומש דברים בפירוש על שבט לוי "יורו משפט ליעקב ותורתך לישראל" (לו, י).

כמו"כ בספרי הנביאים מובא כמה פעמים שהכהן הוא זה שתפקידו ללמד תורה, כגון בספר יחזקאל: "הכהנים הלויים בני צדוק .. ואת עמי יורו בין קודש לחול ובין טמא לטהור יודיעום" (מ"ד כ"ג). וכן הנביא מלאכי כותב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו" (מלאכי ב).

ואם-כן, נשאלת השאלה, מדוע שמם של הכהנים נפקד מבין שמות מוסרי התורה מדור לדור שמופיעים במשנה הראשונה במסכת אבות?

ישנם שמסבירים שהכהנים היו מובדלים ומופרשים מן העם והם שמרו את התורה בחדרי חדרים. הם אמנם לא עשו זאת מתוך רשעות אלא דווקא מתוך תודעה עמוקה של אחריות גדולה לשמירת התורה. הם לימדו את התורה לבניהם הכהנים, אבל מנעו אותה מהמון העם משום שחששו שההמון לא יבין את הדברים בצורה נאותה ורק יעוות את הכתובים כרצונו ולכן מוטב לשמור את התורה רק לכהנים. כך הם יצרו לאט לאט נתק מוחלט של העם מהתורה.

ולכן כאשר המשנה מונה את מוסרי התורה מדור לדור היא מתעלמת מקיומם של הכהנים ומשמיטה אותם משום שהם לא היו חלק ממנחילי התורה. שוב אנו מתוודעים לכך שגם בתקופה ההיא התלבטו בשאלת הנחלת התורה להמונים והיו שתי שיטות האם ראוי ללמד תורה לכל העם או לשמור את התורה לעילית בלבד.

מי ראוי לנבואה

גם בפרשתנו אנו מוצאים תופעה דומה. אנו קוראים על משה רבינו שאחרי שהעם באו אליו בתלונות מדוע אין בשר וכו', הוא פנה לה' ואמר "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד הוא ממני".

והקב"ה השיב לו למשה: "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך". ואכן כך עשה משה: "ויאסוף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבות האהל", ואכן ה' האציל רוחו עליהם "ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו".

כאן מגיע החלק המעניין של הסיפור: "וישארו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח והמה בכתובים ולא יצאו האוהלה ויתנבאו במחנה". אלדד ומידד היו שני יהודים יקרים "מאותן שנבחרו, אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו" (רש"י יא, כו). הם אכן נבחרו להיות בין השבעים זקנים, אולם הם הרגישו שהם אינם ראויים להיות מנהיגי הדור, ולכן הם בחרו שלא ללכת ביחד עם משה לאוהל מועד ונותרו במחנה. אולם אז לפתע נחה עליהם רוח נבואה והם התנבאו במחנה ואז "וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה".

גרשום בנו של משה רבינו רץ לאביו לספר לו את החדשות המתרחשות במחנה. "ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה, כלאם! ויאמר לו משה המקנא אתה לי?! ומי יתן כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' רוחו עליהם".

מה קרה פה? על מה בעצם נסוב הוויכוח בין יהושע לבין משה? יהושע טען שנבואה זה דבר

שייך רק לאלה שמינו אותם ושעומדים על יד אהל מועד ² רק להם יש את הזכות להתנבא. לא כל אחד יכול להיות נביא כי הנבואה היא תכונה ששייכת רק למובחרים שבעם ומי שאינו חלק מזה יש לעצור אותו מיד, כי אחרת ישנה סכנה שכל אחד יהפוך למנהיג וזה יביא להתקוממות נגד הממסד, ולכן ³ קרא יהושע ⁴ למען הסדר הטוב ⁵ "כלאם!"

לעומתו, ניצב משה רבינו ואמר: אדרבה, הנבואה לא שייכת רק לקבוצה מיוחדת או רק לעילית שבעם. משה רצה שכולם יהפכו לנביאים, רוחניות שייכת לכולם ולא רק ליחידי סגולה. ושוב אנו ניצבים בפני אותו ויכוח עתיק האם נבואה שייכת רק ליחידיים או לכולם. לאורך כל הדורות ניתן להצביע על הוויכוח הזה ועל שתי השיטות שהתגבשו ביחס אליו.

התורה שייכת לכל העם

כאשר אנחנו חוזרים לפרקי אבות, אנו קוראים במשנה השנייה: "והעמידו תלמידים הרבה". באבות דר' נתן (נוסח א, פרק ג') מובאת על המשנה הזאת מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל. "והעמידו תלמידים הרבה ⁶ בית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו ובן אבות ועשיר. ובית הלל אומרים לכל אדם ישנה שהרבה פושעים היו בהם בישראל ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים חסידים וכשרים".

שוב זה אותו הוויכוח; ב"ש מלמדים תורה רק לחכמים וענווים, בעלי ייחוס ובעיקר למי שבאפשרותו לשלם שכר לימוד ⁷ ולעומתם בית הלל מבקשים להנחיל את התורה לכל העם.

הוויכוח הזה, כאמור, נמשך לאורך כל הדורות. הגמרא (ברכות כח, א) מספרת על רבן גמליאל שהיה המנהיג אחרי חורבן הבית השני, שלמרות שהוא היה מצאצאי הלל הזקן "היה מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש", וכשהורידו אותו מהנשיאות ומינו את ר' אלעזר בן עזריה (שאנו מכירים אותו מההגדה שאמר הרי אני כבן שבעים שנה), הוא סילק את השומר מפתח ביהמ"ד "ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס".

ממשיכה הגמרא ואומרת "ההוא יומא אתוספון ⁸ שבע מאה ספסלי, הוה קא חלשי דעתיה דר"ג אמר דלמא מנעתי תורה מישראל". כאשר ראה שנתווספו תלמידים רבים היה דואג שלא ייענש במה שמנעם בימיו מלבוא (רש"י). שוב ⁹ אותו ויכוח, פעם על נבואה, פעם על לימוד תורה לנשים, פעם עשירים ועניים ¹⁰ והכל אותו ויכוח עתיק.

היהדות שייכת לכולם

גם בראשית ימיה של תנועת החסידות ניטש ויכוח עז בין אדמו"ר הזקן לבין חבריו תלמידי המגיד נ"ע עד כמה ראוי להפיץ את משנת החסידות. הם טענו כנגדו שיש ללמדה רק ליחידי סגולה, אולם רבינו הזקן הפיץ חסידות בכל שדרות העם ועל כך סבל רבות.

כך גם בדורנו האחרון, אידישקייט זה היה דבר שעשו כל הזמן רק בבית פנימה, ברשות היחיד, בבית הכנסת. הכי רחוק היה בסוכה הסמוכה לבית. בא והרבי ויצא עם "טנק המבצעים" לוקחים רכב גדול מעטרים אותו בשלטים עם רמקול ונוסעים ברחובה של עיר להזכיר ליהודים על יהדותם ומניחים תפילין ברחובות. כך גם יצא הרבי עם חנוכיות במרכזי הערים ולערוך הדלקות ברוב עם. וכן עם סוכות ניידות וכו' וכו'. במילה אחת: הרבי הוציא את היהדות מרשות היחיד לרשות הרבים.

רבים לא אהבו את סגנון הפעילות הזאת, הם טענו שפעולות אלו מביאים לזלזול בכל הקדוש והיקר ליהדות. כיצד מניחים תפילין ברחובות? הרי צריך ליטול ידיים קודם לכן וצריך מחשבה נקיה וכו', ועוד טענות ומענות שונות ומשונות, העיקר שהיהדות תישאר בחדרי חדרים. אבל הרבי לא התפעל מכל זה, ובסוף כמו בכל הדורות ניצחה השיטה שגרסה כי יש צורך ללמד תורה לכל העם כולו והלכה כבית הלל להפיץ את הלימוד ברבים כמה שיותר.

גם אנו צריכים לנצל כל הזדמנות שיש לנו לחלוק עם אחרים את היהדות שלנו ולא לחשוב שזה לא ראוי ולא מתאים. לא להתחשב עם טענות כמו "כאן זה לא המקום" או "המארח עלול להפגע" או שזה עשוי לפגוע באנשים שאינם יהודים וכו', להיפך, כאשר הדברים נעשים בנועם ובאורח מעודן, לא רק שהם לא יפגעו אלא עוד יודו לך על כך שחלקת אתם יהדות אותנטית.